

Hermes i Prometeu

La ciutat, o la comunitat, o la *pólis* com a espai de la ciutadania, com vostès voldran, va ser un invent grec, potser el més gran de tots, del qual vivim encara. En algun moment, en un lloc del Mediterrani, un petit poble insignificant (què eren aquells mariners pobres, pagesos de terra eixuta, artesans, al costat de Babilònia, de Pèrsia o d'Egipte?) va decidir de dotar-se d'assemblees on el debat seria obert i lliure, on hi hauria discursos i posicions contràries, i el vot que ho resoluria. Cosa ben perillosa, un principi destructiu, si no hi ha al mateix temps la convicció de formar entre tots una comunitat, un cos polític, i si no hi ha un sentiment de *philia*, d'amistat, un principi tan clàssic, tan hel·lènic i tan oblidat. És cert que uns eren més *iguals* que uns altres, que les dones, els forasters i els esclaus no podien parlar a l'assemblea, ni votaven, ni eren part de l'estat. Però la idea ja estava inventada, funcionava, i això és el que comptava per damunt de tot: era el nostre futur. D'una altra banda, els europeus de la Il·lustració i de la Revolució Francesa tampoc no són exemplars en aquest camp: hi ha conquestes de la democràcia tan recents que hem oblidat que ho són. I sobretot hem oblidat que, per als grecs de la *pólis*, l'essencial de la vida d'un home –d'un ciutadà lliure, evidentment– no era el treball ni els diners, ni la borsa ni els bancs ni l'empresa, sinó la vida *política*: un home es mesurava amb els altres a la plaça, pels debats a les assemblees, per la conversa als banquetes. Això vol dir que tot l'interès de la vida, el que fa la dignitat del ciutadà, és justament allò que no és utilitari. També per als romans, almenys per als del bon temps republicà, comptava més l'*otium* que el *negotium*. En qualsevol cas, els romans van fer molts més negocis que no els grecs: un ric a Roma era un ric de debò, sovint fastuosament ric. Un ric a Atenes feia una vida modesta, en una casa poc decorada i quasi sense mobles. És una diferència, i sovint pense que, en això, som més romans que no atenesos, o almenys ho volem ser. Per al grec de la *pólis* lliure, el treball no era el fonament dels lligams socials, ni l'empresa ni la producció, i en això



Joan Francesc Mira

sí que tenien una idea ben diferent de la nostra. Un romà segurament hauria entès una mica tot això que ara tothom comenta i discuteix i que anem mem crisi econòmica. Un grec no hi hauria entès res.

Per als grecs, explicava Jean-Pierre Vernant (un dels tres o quatre hel·lenistes més intel·ligents del segle XX, mort aviat farà dos anys), el fet que cada artesà siga especialitzat, que un faça sabates, un altre escuts i un altre àmfores i gerres, demostra precisament que la divisió del treball no pot ser el fonament d'una societat. Perquè el fonament de la societat és allò que els homes tenen de semblant, no la diferència. Per tant, allò que ha d'unir els homes és el que mostra Protàgores, en el diàleg de Plató, quan explica què va passar en el moment de la creació de les espècies. Prometeu, i el seu germà Epimeteu, es van encarregar de donar a cada espècie animal la forma, les qualitats i les forces que l'han de caracteritzar. Cal procurar que aquestes qualitats s'equilibren: si donaven a un animal força i grandària no li donaven velocitat, si era més fràgil seria també més veloç per a poder escapar i subsistir. Al final van formar els homes, i ja no els quedaven prou qualitats i prou força per a repartir. L'home quedà deseparat i, per tal d'evitar que l'espècie humana desapareguera a causa de la seua fragilitat, calia donar a cadascú un saber tècnic per compensar les deficiències. L'home és sensible al fred: farem filadors i teixidors. Té els peus delicats: crearem sabaters. Pateix la intempèrie: farem fusters i obrers de vila. I així, intercanviant els seus productes, formaran una societat. Però no funcionarà, perquè cadascú s'ocuparà dels seus afers, disputaran, es barallaran, aniran a la ruïna. Zeus s'adona del desastre i, per posar remei a la catàstrofe, envia Hermes com a remei i salvació. Hermes portarà als homes el sentit de l'honor i de la justícia, i a partir d'això els homes podran constituir la ciutat: no perquè posseeixen els sabers tècnics, sinó perquè tenen la mateixa idea d'allò que és just i honorable. Però amb els pas dels segles, pareix que l'han perduda. I així ens trobem ara mateix, esperant que Hermes torne.

“Hermes portarà als homes el sentit de l'honor i de la justícia, i a partir d'això els homes podran constituir la ciutat: no perquè posseeixen els sabers tècnics, sinó perquè tenen la mateixa idea d'allò que és just i honorable”